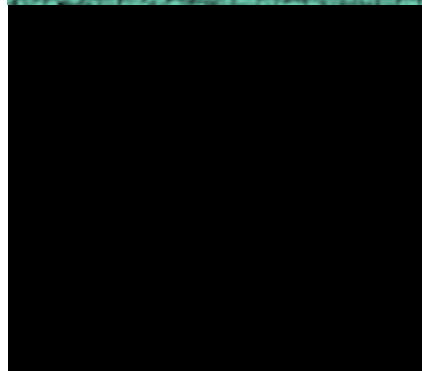

© Mònica Alcindor

1 Introducción

En el avance de la modernidad, es decir, en la modernidad tardía, se ha hecho más evidente una ruptura con los modos de funcionamiento tradicionales, y los cambios formales resultantes de este nuevo orden son perceptibles en el patrimonio vernáculo.

A partir de la era de la información (Castells, 1995) este nuevo orden se caracteriza por el advenimiento de un nuevo modelo organizativo sociotécnico como matriz fundamental de la organización económica e institucional.

En estas condiciones, incluso los aspectos locales son profundamente penetrados y configurados por influencias sociales que se generan a gran distancia de ellos (Sassen, 2007). Las relaciones de todo tipo se intensifican en todo el mundo, uniendo lugares lejanos. Esta es la esencia de la globalización.

En los sistemas constructivos, este fenómeno ha dado paso a lo que Anthony Giddens denominó 'sistemas expertos', es decir, 'sistemas de realización técnica o experiencia profesional que organizan grandes áreas de los entornos materiales y sociales en los que vivimos hoy' (Giddens, 1990, p. p. 27). Los casos individuales se sacrifican de acuerdo con un sentido general de eficacia sistémica.

El hecho de que un proceso se dé dentro de áreas consideradas locales no implica necesariamente que sea un proceso local (Sassen, 2007). Puede tratarse de una localización de lo global, que destaca su incorporación en ámbitos considerados mayoritariamente locales, pero que en realidad siguen las mismas leyes racionales que rigen los procesos globales.

El análisis de la restauración del patrimonio vernáculo se presenta como un medio muy adecuado para capturar este fenómeno de la globalización localizada.

1.1 La imposición silenciosa de los sistemas expertos en la arquitectura vernacula

Cuando desde la arquitectura vernacula se estudia los efectos de la globalización, el primer foco de atención recae en las transformaciones de paisajes. Así pues, estos procesos de homogeneización y deshumanización comenzaron a unificar cualquier construcción dentro de

cualquier territorio. De paisajes creados de unos materiales extraídos del entorno natural y con técnicas constructivas adquiridas por procesos evolutivos endógenos o por préstamos culturales (Martin, 2006) se impone la tecnología de hoy (sistemas expertos) que puede transformar las condiciones locales e individuales en algo tan similar que unifica cualquier territorio. Estos cambios son el resultado de un cambio de una técnica anterior limitada, diversificada y local que ofrecía una imagen de la cultura y los individuos que la controlaban.

Pero el primer impacto a nivel paisajístico como clara consecuencia de la globalización, puede llegar a provocar la invisibilización de otros de la misma naturaleza que ocurren de un modo menos evidentes. La identificación clara de las repercusiones de estos procesos en todas sus escalas de actuación es uno de los pasos previos necesarios a la hora de plantear la protección de la arquitectura vernácula. De otro modo se corre el riesgo de implantar medidas no dirigidas a las causas principales, sino soluciones periféricas que, aunque movilicen muchos esfuerzos para evitar la pérdida de identidad, muchos han quedado centrados en la armonía visual y la contextualización material obviando otras variables como el funcionamiento estructural original o la procedencia local de los materiales que pueden llegar a ser más determinantes como causas principales de estos cambios.

1.2 Prácticas comunes en la rehabilitación de la arquitectura vernácula en el norte de Portugal

Se analizarán las prácticas más usuales que se emplean en la rehabilitación del patrimonio vernáculo en el norte de Portugal.

1.2.1 Contacto con el terreno

La solución que comúnmente se emplea consiste en colocar una capa de grava que busca romper los capilares, dejar una cámara de aire sin ventilación asegurada y ejecutar un forjado de vigas de hormigón prefabricadas. Aunque esta solución continúa dejando los muros en contacto con el terreno, sin acabar de solucionar los problemas de humedad por capilaridad. De modo que esta solución sólo resuelve parcialmente el problema. Para evitar la visualización de las manchas debidas al agua por capilaridad se colocan tabiques que las ocultan.

Este modo de proceder deja entrever unas pautas de acción propias de la tardomodernidad basada en estos sistemas expertos que buscan la eficacia inmediata mediante la acusada especialización de los conocimientos a diferencia de la práctica tradicional que nunca proporciona un medio para resolver un problema particular, sino siempre un método elaborado, a menudo polifuncional que formaba parte de un enfoque integrado y estrictamente ligado a una concepción del mundo fundada en la cuidadosa gestión de los recursos locales y los modelos sociales que se encuentran detrás de cada construcción (Laureano, 1999).

1.2.2 Muros envolventes: Acabados y carpinterías de los huecos

En las nuevas condiciones en el que el contexto tecnológico a través del cual se canaliza las intervenciones actualmente está regido por una interrelación del capitalismo e industrialización, la obtención de piedras con un formato fuera de las dimensiones convencionales de comercialización convierte a las existentes en piezas de lujo. El resultado es que ha cobrado mayor valor su exposición frente a su tradicional ocultación tras un enfoscado. Se prioriza una exposición de las características materiales históricas debido al valor recién adquirido de la piedra local.

Toma el papel de nuevos símbolos de exclusividad, ya que el capitalismo más allá de la matriz fundamental de la organización económica, institucional y tecnológica es también un sistema de producción de bienes simbólicos (Salhins, citado en Ramírez, 2011).

En el caso de las carpinterías, comúnmente se acaban sustituyendo las exteriores tradicionales de madera por otras de aluminio. La desconfianza hacia los materiales más naturales y alejados de los procesos controlados por el sistema potencia el uso de los sistemas expertos. La pérdida de conocimientos fuera del discurso académico centrados en sistemas expertos (Foucault, 1999) impide a los responsables de estas intervenciones predecir el comportamiento de los materiales tradicionales.

1.2.3 Forjados

Suele substituirse forjados unidireccionales de madera maciza con entrevigado de machihembrado de madera por forjados unidireccionales de viguetas prefabricadas de hormigón con entrevigado cerámico y capa de compresión. Sistemas expertos por excelencia.

1.2.4 Cubiertas

La estructura de las cubiertas tradicionalmente estaba realizada mediante vigas de madera, machihembrado de madera y tejas cerámicas. Pero cuando se intervienen en ellas la tendencia es substituir esta estructura de madera por un forjado de vigas de hormigón y entrevigado cerámico sobre el cual se levantan tabiques conejeros que forman la pendiente de la cubierta sobre el que se apoyan otras viguetas de hormigón con entrevigado cerámico, capa de compresión, aislamiento, capa de protección y por último se colocan las tejas cerámicas.

Este sistema constructivo es preferido ya que es conocido por todos los operarios de la construcción, facilitando su ejecución y su precio, frente al empleo de los materiales tradicionales como la madera que debido a que los tiempos son más acelerados no permiten asegurar la correcta ejecución de los diferentes pasos que controlan la calidad de la materia prima, y como consecuencia se dificulta la previsibilidad del comportamiento de las piezas en la obra.

2 Consideraciones finales

Es patente la preferencia de los responsables de las obras por el uso de materiales que hayan estado procesados por la industria, la cual se ha ganado ?la atribución de agentes de identificación de factores de riesgos, de seguimiento de las variables, de análisis de situaciones complejas y de diseño de respuestas para hacer frente a accidentes y catástrofes? (Velasco, 2011, pp.271). En resumen, lo que hay detrás de estas preferencias es la legitimidad conseguida como objetivadores de azar y esto trae consigo una capacidad para rechazar y disolver alternativas ?tradicionales?.

La economía también juega un papel central en estas preferencias, dado que proporciona los criterios de lo que es ?económico? y de lo que es ?antieconómico?, ejerciendo una potente influencia sobre las acciones de los individuos y grupos.

Si una actividad ha sido etiquetada antieconómica, su derecho a existir no es meramente cuestionado sino negado con energía pues no hay que perder de vista que el juicio de la economía es extraordinariamente fragmentario y de todos los numerosos aspectos que en la vida real tienen que ser analizados y juzgados antes de que pueda tomarse una decisión la economía sólo se fija en uno: el aspecto monetario. Estos criterios dan mucho más peso al corto plazo que al largo (Naredo, 2007).

Mònica Alcindor Huelva, arquitecta, corresponsal del COAC en Viana do Castelo, Portugal.
Febrero 2023

Referencias Bibliográficas

Castells, M. (1995). *La ciudad informacional. Tecnologías de la información, reestructuración económica y proceso urbano-regional* (*The Informational City. Information Technology, Economic Restructuring and the Urban Regional Process*). Madrid: Alianza (1st ed. 1989)

Foucault, M. (1999). *Estrategias de poder* (*Strategies of Power*). Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica

Laureano, P. (1999). *Agua: el ciclo de la vida* (*Water: The cycle of Life*). Barcelona: Naciones Unidas: Agbar: CCD, DL.

Martín, J.L. (coord.) (2006) *La Arquitectura vernácula: patrimonio de la humanidad*. Badajoz: Diputación de Badajoz.

Naredo, J M. (2006) *Raíces económicas del deterioro ecológico y social: Más allá de los dogmas*. Madrid, Siglo XXI.

Ramírez, E. (2011). *Etnicidad, Identidad, Interculturalidad: Teorías, conceptos y procesos de la relacionalidad grupal humana*. Madrid: Editorial Universitaria Ramón Areces.

Sassen, S. (2007). *Una sociología de la globalización* (*A Sociology of Globalization*). *Análisis político*,

1(61), pp. 3-27

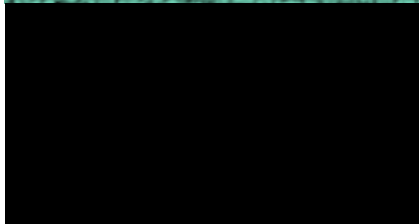
Velasco, H., Díaz, A., Cruces, F., Fernández, R., Jiménez, C., & Sánchez, R. (eds.) (2006). *La sonrisa de la institución. Confianza y riesgo en sistemas expertos (The Smile of the Institution. Trust and Risk in Expert Systems)*. Madrid: Centro de estudios Ramón Areces.

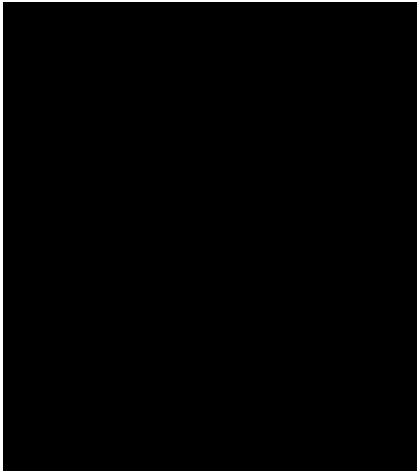

[Log in](#) to post comments

[Català](#)

[Tornar](#)

© Mònica Alcindor

1 Introducció

A l'avenç de la modernitat, és a dir, a la modernitat tardana, s'ha fet més evident una ruptura amb els modes de funcionament tradicionals, i els canvis formals resultants d'aquest nou ordre són perceptibles en el patrimoni vernacle.

A partir de l'era de la informació (Castells, 1995) aquest nou ordre es caracteritza per l'adveniment d'un nou model organitzatiu sociotècnic com a matriu fonamental de l'organització econòmica i institucional.

En aquestes condicions, fins i tot els aspectes locals són profundament penetrats i configurats per influències socials que se'n generen a gran distància (Sassen, 2007). Les relacions de tota mena s'intensifiquen a tot el món, unint llocs llunyans. Aquesta és l'essència de la globalització.

En els sistemes constructius, aquest fenomen ha donat pas al que Anthony Giddens va anomenar 'sistemes experts', és a dir, 'sistemes de realització tècnica o experiència professional que organitzen grans àrees dels entorns materials i socials en què vivim avui' (Giddens, 1990, pàg. 27). Els casos individuals se sacrifiquen segons un sentit general d'eficàcia sistèmica.

El fet que un procés es doni dins àrees considerades locals no implica necessàriament que sigui un procés local (Sassen, 2007). Es pot tractar d'una localització global, que destaca la seva incorporació en àmbits considerats majoritàriament locals, però que en realitat segueixen les mateixes lleis racionals que regeixen els processos globals.

L'anàlisi de la restauració del patrimoni vernacle es presenta com un mitjà molt adequat per capturar aquest fenomen de la globalització localitzada.

1.1 La imposició silenciosa dels sistemes experts a l'arquitectura vernacle

Quan des de l'arquitectura vernacle s'estudia els efectes de la globalització, el primer focus d'atenció recau en les transformacions de paisatges. Així, doncs, aquests processos

d'homogeneïtzació i deshumanització van començar a unificar qualsevol construcció dins qualsevol territori. De paisatges creats d'uns materials extrets de l'entorn natural i amb tècniques constructives adquirides per processos evolutius endògens o per préstecs culturals (Martin, 2006) s'imposa la tecnologia d'avui (sistemes experts) que pot transformar les condicions locals i individuals tan similars que unifica qualsevol territori. Aquests canvis són el resultat d'un canvi d'una tècnica anterior limitada, diversificada i local que ofería una imatge de la cultura i els individus que la controlaven.

Però el primer impacte a nivell paisatgístic com a clara conseqüència de la globalització, pot arribar a provocar la invisibilització d'altres de la mateixa naturalesa que tenen lloc de manera menys evident. La identificació clara de les repercussions d'aquests processos a totes les escales d'actuació és un dels passos previs necessaris a l'hora de plantejar la protecció de l'arquitectura vernacle. D'altra manera, es corre el risc d'implantar mesures no dirigides a les causes principals, sinó solucions perifèriques que, encara que mobilitzin molts esforços per evitar la pèrdua d'identitat, molts han quedat centrats en l'harmonia visual i la contextualització material obviant altres variables com el funcionament estructural original o la procedència local dels materials que poden arribar a ser més determinants com a causes principals d'aquests canvis.

1.2 Pràctiques comunes en la rehabilitació de l'arquitectura vernacle al nord de Portugal

S'analitzaran les pràctiques més usals que es fan servir en la rehabilitació del patrimoni vernacle al nord de Portugal.

1.2.1 Contacte amb el terreny

La solució que comunament es fa servir consisteix a col·locar una capa de grava que busca trencar els capil·lars, deixar una cambra d'aire sense ventilació assegurada i executar un forjat de bigues de formigó prefabricades. Tot i que aquesta solució continua deixant els murs en contacte amb el terreny, sense acabar de solucionar els problemes d'humitat per capil·laritat. De manera que aquesta solució només resol parcialment el problema. Per evitar la visualització de les taques degudes a l'aigua per capil·laritat es col·loquen envans que les amaguen.

Aquesta manera de procedir deixa entreveure unes pautes d'acció pròpies de la 'tardomodernitat' basada en aquests sistemes experts que busquen l'eficàcia immediata mitjançant l'acusada especialització dels coneixements a diferència de la pràctica tradicional que mai no proporciona un mitjà per resoldre un problema particular, sinó sempre un mètode elaborat, sovint polifuncional que formava part d'un enfocament integrat i estrictament lligat a una concepció del món fundada en la gestió acurada dels recursos locals i els models socials que es troben darrere de cada construcció (Laureano, 1999).

1.2.2 Murs envoltants: Acabats i fusteries dels buits

En les noves condicions en què el context tecnològic a través del qual es canalitza les

intervencions actualment està regit per una interrelació del capitalisme i industrialització, l'obtenció de pedres amb un format fora de les dimensions convencionals de comercialització converteix les existents en peces de luxe. El resultat és que ha cobrat més valor la seva exposició davant de la seva tradicional ocultació després d'un arrebossat. Es prioritza una exposició de les característiques materials històriques a causa del valor acabat d'adquirir de la pedra local.

Pren el paper de nous símbols d'exclusivitat, ja que el capitalisme més enllà de la matriu fonamental de l'organització econòmica, institucional i tecnològica també és un sistema de producció de béns simbòlics (Salhins, citat a Ramírez, 2011).

En el cas de les fusteries, s'acaben substituint les exteriors tradicionals de fusta per altres d'alumini. La desconfiança envers els materials més naturals i allunyats dels processos controlats pel sistema potencia l'ús dels sistemes experts. La pèrdua de coneixements fora del discurs acadèmic centrats en sistemes experts (Foucault, 1999) impedeix que els responsables d'aquestes intervencions puguin predir el comportament dels materials tradicionals.

1.2.3 Forjats

Sol substituir-se forjats unidireccionals de fusta massissa amb entrebigat d'encadellat de fusta per forjats unidireccionals de biguetes prefabricades de formigó amb entrebigat ceràmic i capa de compressió. Sistemes experts per excel·lència.

1.2.4 Cobertes

L'estructura de les cobertes tradicionalment estava realitzada mitjançant bigues de fusta, encadellat de fusta i teules ceràmiques. Però quan s'hi intervenen la tendència és substituir aquesta estructura de fusta per un forjat de bigues de formigó i entrebigat ceràmic sobre el qual s'aixequen envans conills que formen el pendent de la coberta sobre el qual es recolzen altres biguetes de formigó amb entrebigat ceràmic, capa de comprensió, aïllament, capa de protecció i per últim es col·loquen les teules ceràmiques.

Aquest sistema constructiu és preferit ja que és conegut per tots els operaris de la construcció, facilitant la seva execució i el seu preu, enfront de l'ús dels materials tradicionals com la fusta que pel fet que els temps són més accelerats no permeten assegurar la correcta execució de els diferents passos que controlen la qualitat de la matèria primera, i com a conseqüència es dificulta la previsibilitat del comportament de les peces a l'obra.

2 Consideracions finals

És palesa la preferència dels responsables de les obres per l'ús de materials que hagin estat processats per la indústria, la qual s'ha guanyat ?l'atribució d'agents d'identificació de factors de risc, de seguiment de les variables, d'anàlisi de situacions complexes i de disseny de respostes per fer front a accidents i catàstrofes? (Velasco, 2011, pp.271). En resum, el que hi

ha darrere d'aquestes preferències és la legitimitat aconseguida com a objectivadors d'atzar i això comporta una capacitat per rebutjar i dissoldre alternatives ?tradicionals?.

L'economia també juga un paper central en aquestes preferències, atès que proporciona els criteris del que és ?econòmic? i del que és ?antieconòmic?, exercint una influència potent sobre les accions dels individus i grups.

Si una activitat ha estat etiquetada ?antieconòmica?, el seu dret a existir no és merament qüestionat sinó negat amb energia, ja que no cal perdre de vista que el judici de l'economia és extraordinàriament fragmentari i de tots els nombrosos aspectes que a la vida real han de ser analitzats i jutjats abans que es pugui prendre una decisió, l'economia només es fixa en un: l'aspecte monetari. Aquests criteris donen molt més mirats des de curt termini que des de llarg termini. (Naredo, 2007).

Mònica Alcindor Huelva, arquitecta, corresponsal del COAC a Viana do Castelo, Portugal.
Febrer 2023

Referències Bibliogràfica

Castells, M. (1995). *La ciudad informacional. Tecnologías de la información, reestructuración económica y proceso urbano-regional (The Informational City. Information Technology, Economic Restructuring and the Urban Regional Process)*. Madrid: Alianza (1st ed. 1989)

Foucault, M. (1999). *Estrategias de poder (Strategies of Power)*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica

Laureano, P. (1999). *Agua: el ciclo de la vida (Water: The cycle of Life)*. Barcelona: Naciones Unidas: Agbar: CCD, DL.

Martín, J.L. (coord.) (2006) *La Arquitectura vernácula: patrimonio de la humanidad*. Badajoz: Diputación de Badajoz.

Naredo, J M. (2006) *Raíces económicas del deterioro ecológico y social: Más allá de los dogmas*. Madrid, Siglo XXI.

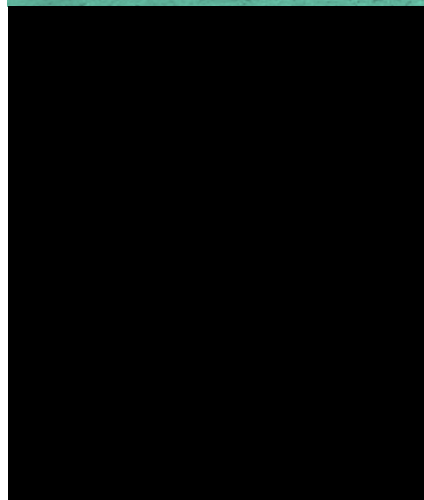
Ramírez, E. (2011). *Etnicidad, Identidad, Interculturalidad: Teorías, conceptos y procesos de la relacionalidad grupal humana*. Madrid: Editorial Universitaria Ramón Areces.

Sassen, S. (2007). Una sociología de la globalización (A Sociology of Globalization). *Análisis político*, 1(61), pp. 3-27

Velasco, H., Díaz, A., Cruces, F., Fernández, R., Jiménez, C., & Sánchez, R. (eds.) (2006). *La sonrisa de la institución. Confianza y riesgo en sistemas expertos (The Smile of the Institution. Trust and Risk in Expert Systems)*. Madrid: Centro de estudios Ramón Areces.

[Log in](#) to post comments[Español](#)

En un momento de cambios en la movilidad de muchas ciudades e inversiones en proyectos de transporte público en todo el mundo, el pasado 5 de diciembre se daba el pistoletazo de salida para el proceso de licitación de obras por la construcción del túnel de la prolongación de la línea 5 (línea azul) del metro de Montreal. La noticia, con gran eco en los medios de comunicación, venía acompañada de la fecha prevista para completar la prolongación de esta línea de metro: 2029, 41 años después de que se inaugurara el último tramo existente de esta misma línea. Un hito importante para una prolongación esperada desde hace muchos años y que permitirá conectar con cinco nuevas estaciones varios barrios del este de Montreal.

Como indicaba la alcaldesa Valérie Plante el día de la presentación de la noticia, con estas nuevas estaciones se podrá ir a buscar a una nueva clientela que encontrará el metro como una alternativa eficaz al transporte en automóvil privado (muy dominante en esta parte de la ciudad). Pero al mismo tiempo, remarcaba que además de poder acelerar esta transición hacia una movilidad más sostenible y ecológica en el conjunto de la ciudad, la prolongación de la línea azul ofrecería también entornos de vida urbanos completos y reformados.

La llegada de una gran infraestructura de transporte público tiene un efecto estructurador del territorio servido. Desde el ayuntamiento, este proyecto es visto como una oportunidad para dar nueva vida a esta parte de la ciudad y maximizar los beneficios urbanos en estos barrios. Siendo un sector con una débil densidad, la llegada del metro debería permitir densificar en torno a las estaciones con el objetivo de intensificar y diversificar las actividades de estos barrios, apoyadas por una movilidad colectiva y un entorno de calidad. En un entorno actualmente muy mineralizado y con falta de espacios verdes, el proyecto debería permitir enverdecer y mejorar el espacio público en torno a las nuevas infraestructuras del metro, pero también debería suponer una oportunidad para el eje de la calle Jean-Talon, donde se ubicará principalmente esta prolongación del metro. La integración urbana y la calidad de la concepción arquitectónica de las diversas infraestructuras del metro (edificios de las estaciones y otras estructuras auxiliares) debería contribuir a ese éxito global.

Podríamos decir que esta manera de sacar provecho de la llegada del metro es una idea muy actual pero también hay que decir que no es una idea nueva. Desde sus inicios en los años 60, el desarrollo del metro de Montreal ha ido siempre más allá de la simple conexión de varios sitios existentes. Las estaciones de metro se han convertido en verdaderos polos locales de desarrollo urbano. Un ejemplo es la conexión directa de varias estaciones de metro a varios edificios, con el desarrollo del conocido 'Montreal souterrain' como máximo exponente: una red de 30 Km subterráneos que conectan varias estaciones con numerosos edificios y comercios del centro de Montreal. En otros lugares encontramos edificios de estaciones que protegen el acceso al metro de las inclemencias meteorológicas de esta ciudad invernal, pero que a su vez son una extensión del espacio público y se han convertido en lugares de interacción social y cultural y referentes por los barrios dónde se encuentran. El valor arquitectónico y la integración del arte en las estaciones del metro de Montreal han tenido un papel muy importante en este sentido.

Por lo general, las estaciones de la red existente cuentan con grandes volúmenes y hay a menudo un acceso a la luz natural. El lenguaje arquitectónico de las diferentes estaciones ilustra la variedad arquitectónica de Quebec desde los años 60, así como la variedad artística. Así, las estaciones de la red inicial de los años 60 se caracterizan ya por la búsqueda de grandes volúmenes y la presencia de acabados cerámicos con gran variedad

cromática. Las estaciones de la primera expansión del metro de los años 70 hacen énfasis en la entrada de la luz natural y las texturas de hormigón visto. La segunda expansión de los años 80, que incluye el tramo existente de la línea azul, es una muestra rica y variada de arquitectura postmoderna propia de esos años. Finalmente, la tercera expansión, a principios de los años 2000, y que llevó el metro de Montreal hasta la isla vecina donde se encuentra la ciudad de Laval, el acento vuelve de nuevo a los grandes espacios y el acceso de la luz natural. A pesar de la arquitectura única de cada estación, cada fase presenta pues unos rasgos propios que permiten este reconocimiento. Para la expansión de la línea azul deberemos esperar todavía un poco para poder definir esta fase porque todavía no hay imágenes públicas para los proyectos.

Desde las primeras estaciones, todas las estaciones cuentan con obras de arte perfectamente integradas y la red de metro se convierte así en una verdadera galería de arte de varios artistas de Quebec. Entre ellos cabe mencionar al artista Jordi Bonet (1932-1979), de origen catalán y establecido en Quebec, con su obra en la estación Pie-IX (estación de metro del estadio olímpico de Montreal) que data del 1976.

Todo esto hace que el metro de Montreal sea considerado como un interés patrimonial de la ciudad de Montreal. Esto es tenido en cuenta a la hora de realizar la rehabilitación de las estaciones existentes o de 'ponerlas al día' con la integración de ascensores y de tecnologías que no existían hace 60 años y que hoy son necesarias. No se trata pues de restauraciones, sino de intervenciones respetuosas con este legado arquitectónico y que tratan de resaltar su valor único. Este valor arquitectónico de las infraestructuras del metro también se considera a la hora de continuar con la expansión del metro de Montreal y cualquier proyecto asociado al metro (estructuras auxiliares, garajes de metro...).

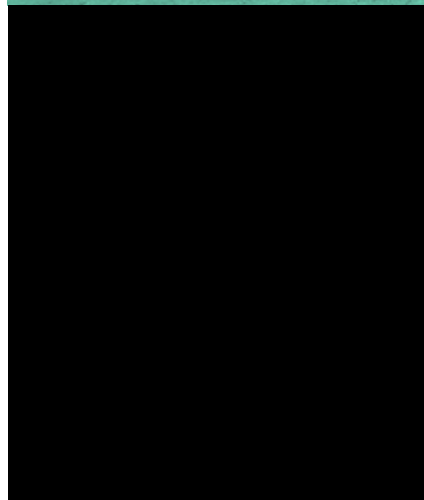
El metro de Montreal ha sido pionero desde hace casi 60 años y sigue siendo un ejemplo de cómo el metro puede ser más que un sistema de transporte para conectar varios puntos de la ciudad, y convertirse en un conjunto de espacios con un valor arquitectónico, urbano, social y económico para la ciudad.

Jordi Jordana, arquitecto. Corresponsal del COAC en Montreal, Canadá. Enero 2023

[Log in to post comments](#)[Català](#)

[Tornar](#)

© Jordi Jordana,corresponsal del COAC a Montreal

En un moment de canvis en la mobilitat de moltes ciutats i inversions en projectes de transport públic arreu del món, el passat 5 de desembre es donava el tret de sortida per al procés de licitació d'obres per la construcció del túnel de la prolongació de la línia 5 (línia blava) del metro de Montreal. La notícia, amb gran ressò als mitjans de comunicació, venia acompanyada de la data prevista per completar la prolongació d'aquesta línia de metro : 2029, 41 anys després que s'inaugurés el darrer tram existent d'aquesta mateixa línia. Una fita important per a una prolongació esperada des de fa molts anys i que permetrà connectar amb cinc noves estacions diversos barris de l'est de Montreal.

Com indicava l'alcalde Valérie Plante el dia de la presentació de la notícia, amb aquestes noves estacions es podrà anar a buscar una nova clientela que trobarà el metro com una alternativa eficaç al transport en automòbil privat (molt dominant en aquesta part de la ciutat). Però alhora, remarcava que a més de poder accelerar aquesta transició cap a una mobilitat més sostenible i ecològica al conjunt de la ciutat, la prolongació de la línia blava oferiria també entorns de vida urbans complets i reformats.

L'arribada d'una gran infraestructura de transport públic té un efecte estructurador del territori servit. Des de l'ajuntament, aquest projecte és vist com una oportunitat per donar nova vida a aquesta part de la ciutat i maximitzar els beneficis urbans a aquest barri. Sent un sector amb una feble densitat, l'arribada del metro hauria de permetre densificar al voltant de les estacions amb l'objectiu d'intensificar i diversificar les activitats d'aquests barris, recolzades per una mobilitat col·lectiva i un entorn de qualitat. En un entorn actualment molt mineralitzat i amb manca d'espais verds, el projecte hauria de permetre enverdir i millorar l'espai públic al voltant de les noves infraestructures del metro però també hauria de suposar una oportunitat per l'eix del carrer Jean-Talon, on es situarà principalment aquesta prolongació del metro. La integració urbana i la qualitat de la concepció arquitectònica de les diverses infraestructures del metro (edificis de les estacions i altres estructures auxiliars) hauria de contribuir a aquest èxit global.

Podríem dir que aquesta manera de treure profit de l'arribada del metro és una idea molt d'actualitat però també cal dir que no és una idea nova. Des dels seus inicis als anys 60, el desenvolupament del metro de Montreal ha anat sempre més enllà de la simple connexió de diversos llocs existents. Les estacions de metro han esdevingut veritables pols locals de desenvolupament urbà. Un exemple és la connexió directa de diverses estacions de metro a diversos edificis, amb el desenvolupament del conegut 'Montréal souterrain' com a màxim exponent: una xarxa de 30 Km subterrànies que connecten diverses estacions amb nombrosos edificis i comerços del centre de Montreal. En altres llocs trobem edificis d'estacions que protegeixen l'accés al metro de les inclemències meteorològiques d'aquesta ciutat hivernal, però que alhora són una extensió de l'espai públic i han esdevingut llocs d'interacció social i cultural i referents pels barris on es troben. El valor arquitectònic i la integració de l'art a les estacions del metro de Montreal han tingut un paper molt important en aquest sentit.

Cal remarcar que a l'excepció d'uns quants elements amb un disseny estandarditzat, com les portes d'accés, les bandes toponímiques i la senyalització en general, el metro de Montreal ofereix una arquitectura molt diversa, on cada estació és única i diferent. Des del principi es va desenvolupar seguint un model d' 'un arquitecte una estació'. Encara avui aquest principi és mantingut i les diferents infraestructures de la nova prolongació del metro han estat atorgats per la Société de Transport de Montréal (STM) a firmes (i consorcis) d'arquitectura diferents i reconegudes del Quebec: Barin - Jodoin Lamarre Pratte, Lemay - Bisson Fortin,

ACDF, FABG i STGM.

En general, les estacions de la xarxa existent compten amb grans volums i hi ha sovint un accés a la llum natural. El llenguatge arquitectònic de les diferents estacions il·lustra la varietat arquitectònica del Quebec des dels anys 60, i també la varietat artística. Així, les estacions de la xarxa inicial dels anys 60 es caracteritzen ja per la recerca de grans volums i la presència d'acabats ceràmics amb una gran varietat cromàtica. Les estacions de la primera expansió del metro dels anys 70 fan èmfasi a l'entrada de la llum natural i les textures de formigó vist. La segona expansió dels anys 80, que inclou el tram existent de la línia blava, és una mostra rica i variada d'arquitectura post-moderna pròpia d'aquells anys. Finalment la tercera expansió, al principi dels anys 2000, i que va portar el metro de Montreal fins a l'illa veïna on es troba la ciutat de Laval, l'accent retorna altre cop als grans espais i l'accés de la llum natural. Tot i l'arquitectura única de cada estació, cada fase presenta doncs un tret propi que permeten aquest reconeixement. Per a l'expansió de la línia blava haurem d'esperar encara una mica per poder definir aquesta fase perquè encara no hi ha imatges públiques pels projectes.

Des de les primeres estacions, totes les estacions compten amb obres d'art perfectament integrades i la xarxa de metro esdevé així una veritable galeria d'art de diversos artistes del Quebec. Entre ells cal esmentar l'artista Jordi Bonet (1932-1979), d'origen català i establert al Quebec, amb la seva obra a l'estació Pie-IX (estació de metro de l'estadi olímpic de Montreal) que data del 1976.

Tot plegat fa que el metro de Montreal sigui considerat com un interès patrimonial de la ciutat de Montreal. Això és tingut en compte alhora de fer la rehabilitació de les estacions existents o de 'posar-les al dia' amb la integració d'ascensors i de tecnologies que no existien fa 60 anys i que avui són necessàries. No es tracta doncs de restauracions, sinó d'intervencions respectuoses amb aquest llegat arquitectònic i que miren de ressaltar-ne el seu valor únic. Aquest valor arquitectònic de les infraestructures del metro també és considerat alhora de continuar amb l'expansió del metro de Montreal i qualsevol altre projecte associat al metro (estructures auxiliars, garatges de metro...).

El metro de Montreal ha estat pioner des de fa gairebé 60 anys i continua sent un exemple de com el metro pot ser més que un sistema de transport per connectar diversos punts de la ciutat, i esdevenir un conjunt d'espais amb un valor arquitectònic, urbà, social i econòmic per la ciutat.

Jordi Jordana, arquitecte. Corresponsal del COAC a Montreal, Canadà. Gener 2023

[Log in to post comments](#)[Español](#)

[Tornar](#)

[« primer?](#) [anterior](#)   ? [10111213](#)   **14** [15161718](#)   ? [següent](#) ?[últim](#) »

[more](#)

Copyright@ Col·legi d'Arquitectes de Catalunya :

<https://www.arquitectes.cat/en/taxonomy/term/908/sites/all/themes/coac/img/apple-touch-icon-144x144.png?page=13>